KODANIKUÜHISKONNA ARENGUKAVA 2015-2020
MÕJUDE HINDAMINE

SISUKORD

Sissejuhatus **2**
Mõjuanalüüsi üldosa **2**
Üldeesmärgi saavutamise hindamine **3**
Alaeesmärk 1 ..... **3**
Sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju 3
Mõju riigi julgeolekule ja välissuhtlusele 4
Mõju regionaalarengule 5
Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele ning avaliku sektori kuludele ja tuludele 5
Hindamata mõjud 5
Alaeesmärk 2 ..... **6**
Sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju 6
Mõju majandusele 6
Mõju loodusele ja elukeskkonnale 7
Mõju regionaalarengule 7
Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele ning avaliku sektori kuludele ja tuludele 7
Hindamata mõjud 8
Alaeesmärk 3 ..... **8**
Sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju 9
Mõju riigi julgeolekule ja välissuhtlusele 9
Mõju majandusele 10
Mõju loodusele ja elukeskkonnale 10
Mõju regionaalarengule 10
Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele ning avaliku sektori kuludele ja tuludele 11

SISSEJUHATUS

Arengukava mõjuanalüüsi koostamisel hinnatakse, millised on koostatud arengukavaga loodud võimalused püstitatud üldeesmärgi saavutamiseks. Mõjuanalüüsi üldosas hinnatakse püstitatud üldeesmärgiga taotletavaid mõjusid väljatöötatud alaeesmärkide kaudu. Iga alaeesmärgi puhul on tehtud analüüs, milles hinnatakse sõnastatud esialgsete meetmete mõju alaeesmärgi saavutamisele.

Mõjuanalüüsi tegid Siseministeeriumi regionaalhalduse osakonna nõunik Marten Lauri, strateegiaosakonna juhataja Viola Rea-Soiver ja strateegiaosakonna nõunik Keaty Siivelt. Analüüsi läbiviimisel võeti aluseks Justiitsministeeriumi koostatud mõjude hindamise metoodika. Mõjude hindamisel hinnati iga esialgse meetme (valitud poliitikainstrumendi) mõju mõjude väljaselgitamise kontrollküsimustiku[1] järgi. Mõjude hindamisel tugineti varasematele uuringutele ja analüüsidele ning valdkonna ekspertarvamustele.

Arengukava iga-aastase täitmise jälgimiseks viiakse läbi arengukava üld- ja alaeesmärkide mõõdikutele tuginev analüüs ning hinnatakse arengukava koostamise käigus sõnastatud esialgsete meetmete otstarbekust ja tehakse vajadusel muudatusi meetmete struktuuris.

MÕJUANALÜÜSI ÜLDOSA

Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020 üldeesmärgiks on tegutsemisvõimekad kodanikuühendused ning ühiskondlikult aktiivsed elanikud. Teadlikkuse ja võimekuse tõstmise, tegevuskeskkonna ja vajalike ressursside tagamise kaudu mitmekesistatakse kodanikuühenduste ja avaliku sektori koostöövõimalusi, parendatakse kaasamisalast võimekust, kujundatakse koostöös kodanikuühendustega osalemist toetavaid hoiakuid ühiskonnas, tutvustatakse ja juurutatakse uusi, loovaid ideid ja lahendusi ning suurendatakse kodanikuühenduste mõjusust.

Arengukava üldeesmärgi saavutamiseks on sõnastatud kolm alaeesmärki, milles planeeritud tegevused jagunevad kahe fokusseeritud tegevussuuna vahel – **osalemine** ning **kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele.**

Üheks kolmest alaeesmärgist on **osalemis- ja kaasamisalaste hoiakute ning võimekuse parendamine Eesti ühiskonnas**. Kaasamine ei ole arengukava seisukohast eesmärk omaette, vaid igapäevane normaalne suhtlemine; tööriist, mille abil suurenevad elanike võimalused saada osa ning panustada neid otseselt või kaudselt puudutavate otsuste kujundamisse. Alaeesmärgi saavutamise tulemusena on Eestis veelgi enam aktiivseid, hoolivaid ja ühiskonnaprobleemide lahendamisse panustada soovivaid inimesi.

Ühiskonda paremaks muuta soovivad inimesed näevad probleeme ja koonduvad kodanikuühendustesse probleeme lahendama. **Sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste osutamisega toetatakse kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning inimeste heaolu parendamisele.**

Alaeesmärgiga **võimekad kodanikuühendused, kellel on piisavad ressursid arenguks ja mõjusaks tegutsemiseks** toetatakse ühenduste iseseisvat tegutsemisvõimet ja jätkusuutlikkust. Kodanikuühenduste haldusvõimekuse suurendamine, infomaterjalide koostamine, koolituste ja nõustamisteenuse pakkumine, ühenduste ja vabatahtlike tunnustamine ning vabaühenduste omatulu teenimise võimekuse suurendamine tugevdavad kodanikuühendusi.

[1] Justiitsministeerium ja Riigikantselei (2012). *Mõjude hindamise metoodika* (lk 26–48). Kättesaadav: http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/elfinder/article_files/kontrollkusimustik.pdf.

ÜLDEESMÄRGI SAAVUTAMISE HINDAMINE

Tegutsemisvõimeline kodanikuühendus on organisatsioon, mis suudab ellu viia oma põhikirjas seatud eesmärke. Iseseisvuse saavutamise eelduseks on muuhulgas võimekus oma tegevusi stabiilselt rahastada, mida omakorda toetab rahastusallikate mitmekülgsus (ei saa piirduda vaid avaliku sektori toetusega). Kodanikuühenduste tegutsemisvõimekuse olulisimaks mõõdikuks on seetõttu **kodanikuühenduste osakaal, kes saavad toetust enam kui kolmest rahastusallikast.**

Ühiskondlikult aktiivne inimene panustab vabatahtlikuna organisatsioonide tegevusse ning enese ja kogukonna arengusse, parendades seeläbi nii ümbritsevat majanduslikku kui ka sotsiaalset keskkonda. Elanike ühiskondliku aktiivsuse hindamiseks kasutatakse arengukavas **vabatahtlikus tegevuses osalemise määra.**

Eesti kodanikuühiskonnast tervikliku üldpildi saamiseks hinnatakse üldeesmärgi saavutamist kombineeritult seadusandliku keskkonna, organisatsioonide tegutsemisvõime, majandusliku elujõulisuse, eestkoste ja poliitikate mõjutamise, teenuste osutamise, infrastruktuuri ja avaliku maine ühtse hindamise kaudu **Eesti kodanikuühiskonna üldise elujõulisuse** indeksina. Indeksit kasutatakse ühtlasi ka Eesti olukorra võrdlemiseks teiste riikidega.

ALAEESMÄRK 1

Kodanikuühenduste poliitika kujundamises osalemine on ühiskonnas loomulik ja väärtustatud. Eesmärgini jõudmiseks on esialgselt sõnastatud kolm meedet:

1. **Osalemis- ja koostöövõimaluste mitmekesistamine ja teadlikkuse parandamine olemasolevatest** – katsetatakse ja hinnatakse uudseid koostöövorme ja osalemismeetodeid ning arendatakse edasi e-lahendusi.
2. **Osalemis- ja kaasamisalase võimekuse parandamine ja ühtlustamine** – parandatakse kodanikuühenduste poliitikakujundamises osalemise võimekust, suurendatakse riigi ja KOV ametnike kaasamisalaseid teadmisi, hea tava järgimiseks.
3. **Osalemist toetavate hoiakute kujundamine koostöös kodanikuühendustega** – toetatakse mitteformaalseid kodanikuharidusprogrammide, kodanikuhariduslike võrgustike tööd ning koolide ja kodanikuühenduste koostööprojekte.

SOTSIAALNE, SEALHULGAS DEMOGRAAFILINE MÕJU

Meede *Osalemis- ja koostöövõimaluste mitmekesistamine ja teadlikkuse parandamine olemasolevatest* avaldab positiivset mõju sotsiaalvaldkonnale, suurendades kodanike võimalusi osaleda ühiskondlikus elus ning seda mõjutada. Meede mõjutab kodanike põhiõigusi nagu sõnavabadus ja ettevõtlusvabadus, aga ka noorte võimalusi osaleda otsuste tegemises. Meetmes planeeritud tegevused aitavad mitmekesistada osalemisvõimalusi ja selle kaudu parandada poliitikakujundamise kvaliteeti ning kodanikuühenduste aktiivsust ja arengut.

2014. aasta I kvartalis kasutas 16–74-aastastest Eesti elanikest internetti 84%. Kõige aktiivsemalt 16–34aastased, vähem vanemad inimesed: 55–64aastastest kasutas internetti 70% ja 65–74aastastest 44%. Samal ajal on internetikasutajate osatähtsus võrreldes 2013. aastaga kasvanud esimeses grupis 7 ja teises lausa 13 protsendipunkti.[2] Põhiliselt kasutavad Eesti elanikud internetti veebiväljaannete lugemiseks (91%). Sama olulisel kohal on ka internetipanga teenuste ja e-posti kasutamine. Üle poole (59%) 16–74-aastastest internetikasutajatest tarvitab internetti avaliku sektoriga suhtlemiseks. Kui linnalistes asulates on e-sektori pakutavate e-teenustega väga rahul 7% internetikasutajaist, siis maa-

[2] Statistikaamet (2014). *Digilõhe noorte ja eakamate vahel väheneb.* Kättesaadav: http://www.stat.ee/72306.

asulates on väga rahul olevaid pea poole rohkem. Vaid 1,6% neist, kes on avaliku sektori e-teenusest teadlikud, on e-teenuste kasutamisega pigem rahulolematud.[3] Meetmega luuakse soodne pinnas, et inimesed ei peaks muutma oma harjumusi riigiga suhtlemisel. Meede võib aga avaldada negatiivset mõju vanemaealiste grupile (65+). Uute koostöövormide ning -meetodite välja töötamisel tuleb mõelda tegevustele, millega saada ka vanemaealised uudseid lahendusi kasutama.

Meede *Osalemis- ja kaasamisalase võimekuse parendamine ja ühtlustamine* avaldab positiivset mõju sotsiaalvaldkonnale, suurendades kodanike ja nende ühenduste võimalusi osaleda ühiskondlikus elus ning seda mõjutada. Meetmes planeeritud tegevused parendavad ja ühtlustavad osalemis- ja kaasamisalast võimekust. Meetmel on kaudne positiivne mõju sotsiaalvaldkonnale, sest meetmes planeeritud tegevustega korrastatakse süsteemi, analüüsitakse parimaid praktikaid ning tõstetakse kaasajate võimekust. Üldhariduskoolide õppekavades on kasutusel ühe läbiva teemana kodanikualgatus ja ettevõtlikkus, millega taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähtsust, tunneb end ühiskonnaliikmena ning toetub oma tegevuses riigi kultuurilistele traditsioonidele ja arengusuundadele.

Meede *Osalemist toetavate hoiakute kujundamine koostöös kodanikuühendustega* avaldab positiivset mõju inimeste käitumisele ja hoiakutele, sest osalemist toetavate hoiakute kaudu luuakse võimalused inimeste mitmekülgsemaks panustamiseks kodanikuühendustesse. Mõju saab hinnata elanike kaasatuse ja valmisoleku kaudu panustada. Vabatahtlikku tööd on teinud 31% elanikest ning 21% on olnud kaasatud registreeritud MTÜdesse ja SAdesse. Samal ajal on keskmiselt 72% elanikest neid, kes ei ole kunagi kuulunud kodanikualgatusliku ühenduse, kiriku või usuühenduse, kutse- või tööandjate ühingu, ametiühingu ega poliitilise partei või erakonna liikmeskonda. See tulemus on oluliselt madalam kui enamikes Kesk-Euroopa riikides, kus vastav näitaja jääb 25 ja 50% vahele. Kitsas mõttes omaalgatuslikesse ühendustesse, st kodanikuühendustesse, ei ole kunagi kuulnud 51% elanikest.[4]

Eesti õpilaste puhul aga tuleb tõdeda, et õpilaste suhteliselt positiivsed hinnangud osaluse väärtustamisele ei kinnitu nende reaalses osalemises. Eesti noorte huvi ühiskonnaprobleemide vastu on küll rahvusvaheliselt keskmisel tasemel, ent kümne aasta taguse ajaga siiski langenud.[5]

MÕJU RIIGI JULGEOLEKULE JA VÄLISSUHTLUSELE

Meetmes *Osalemis- ja kaasamisalase võimekuse parandamine ja ühtlustamine* planeeritud tegevused aitavad ellu viia Eesti tegevuskava avatud valitsemise partnerluses osalemisel (AVP) 2014–2016 tegevuskava, mis on Eesti Vabariigi poolt võetud rahvusvaheline kohustus edendada avatud valitsemist. Seega avaldab kokkulepitud tegevuste õigeaegne elluviimine positiivset mõju Eesti Vabariigi rahvusvahelisele mainele ja koostööle.

Meede *Osalemist toetavate hoiakute kujundamine koostöös kodanikuühendustega* avaldab kaudset positiivset mõju riigi julgeolekule. Elanike teadlikkus kodanikuühiskonna olulisusest ja toimimisest on seotud psühholoogilise kaitse mõistega. Osalemist teotavate hoiakute kujundamine loob eeldused laiapindse riigikaitse arengukavas 2014–2022 püstitatud psühholoogilise kaitse eesmärkide elluviimiseks.

---

[3] Statistikaamet (2014). *Eesti statistika aastaraamat 2014*. Kättesaadav: http://www.stat.ee/publication-download-pdf?publication_id=36393.

[4] Kodanikeühiskonna uurimis- ja arenduskeskus (2012). *Kodanikualgatust toetavad väärtused ja käitumismustrid Eesti elanikkonnas 2011–2012*. Kättesaadav: http://www.kysk.ee/failid/File/Uuringud/Uuringuraport_Kodanikualgatust_toetavad_vaartused_ja_kaitumismustrid__Tallinna_Ulikool.pdf.

[5] Samas.

MÕJU REGIONAALARENGULE

Meetmes *Osalemis- ja kaasamisalase võimekuse parandamine ja ühtlustamine* planeeritud tegevuste üheks eesmärgiks on ühtlustada riigi ja KOV tasandil osalemis- ja kaasamispraktikad. Seeläbi avaldab meede positiivset mõju kodanike ja kodanikuühenduste omaalgatuse ning kohaliku arendustegevusele ja piirkondlikku arengut puudutavas otsustusprotsessis osalemise võimalustele. Meede mõjutab KOVide, maavalitsuste ja riigi regionaalsete kohahaldusüksuste osalemisvõimalusi ja kaasatust riikliku valdkonnapoliitika ja õigusloome kujundamise protsessidesse. Meetmes planeeritud tegevustega on kavas tõsta kodanikuühenduste poliitikakujundamises osalemise võimekust, samuti on planeeritud riigi ja KOV ametnike koolitamise kaasamisalaste baasteadmiste suurendamiseks ning kaasamisalaste oskuste parandamiseks. Tegemist on kaudse positiivse mõjuga regionaalarengule, sest pädevamate osapoolte koostöös on võimalik kujundada poliitika, mis arvestab enam erinevate osapoolte huvisid ja vajadusi. Meetme mõju saab hinnata Euroopa struktuurivahendite kasutamiseks püstitatud tulemusmõõdikute alusel.

MÕJU RIIGIASUTUSTE JA KOHALIKU OMAVALITSUSE ASUTUSTE KORRALDUSELE NING AVALIKU SEKTORI KULUDELE JA TULUDELE

Meede *Osalemis- ja koostöövõimaluste mitmekesistamine ja teadlikkuse parandamine olemasolevatest* võib avaldada mõju riigi- ja KOV asutuste korraldusele, mõjutada asutuste ülesandeid ja töökorraldust, sh asutuste töökoormust (ülesannete hulka, iseloomu) ja teenuste osutamise võimet. Meede mõjutab avalike teenuste kättesaadavust, riigi ja kohalike omavalitsuste läbiviidavate menetluste kestust ja kulukust ning kvaliteeti, asutustevahelisi suhteid, sh riigiasutuste omavahelist koostööd ning riigi ja KOVide vahelist koostööd. Meede mõjutab infoühiskonna arengut. Meetme eesmärk on lihtsustada mittetulunduslike organisatsioonide poolt riigile teabe edastamist ning vähendada sellega kaasneda võivaid kulusid. Iga muudatus eeldab kulu-analüüsi MTÜle ning teisalt ka riigile. Tsentraliseeritud IKT süsteemide arendamine on kulu riigi eelarvele. Negatiivne mõju riigile võib väljenduda idee välja arendamises, kodanikuühendustele aga kuluanalüüsi läbiviimises. Samas ei nähta arengukavaga ette ühegi uue struktuuri ega struktuuriüksuse loomist, seega ei kaasne täiendavaid kulusid ja hoitakse ära negatiivne mõju avaliku sektori kuludele.

Meede *Osalemis- ja kaasamisalase võimekuse parandamine ja ühtlustamine* mõjutab asutuste ülesandeid ja töökorraldust, sh asutuste töökoormust (ülesannete hulka, iseloomu), võib mõjutada töökorraldust ja teenuste osutamise võimet. Meede mõjutab asutustevahelisi suhteid, sh koolid ja kodanikuühendused, aga kaudselt ka vastavate valdkondade ministeeriumite vahelisi suhteid. Üldhariduskoolide õppekavades on kasutusel ühe läbiva teemana kodanikualgatus ja ettevõtlikkus, millega taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähtsust, tunneb end ühiskonnaliikmena ning toetub oma tegevuses riigi kultuurilistele traditsioonidele ja arengusuundadele. Läbiva teema sisustamiseks õppekavades on vajalik tihe koostöö kooli, kodanikuühenduste ja teiste ministeeriumitega.[6]

HINDAMATA MÕJUD

Alaeesmärgil puudub mõju majanduskeskkonnale ja looduskeskkonnale.

[6] Talur, P. (2014). *Ekspertarvamus kodanikuühiskonna arengukava aastateks 2015–2020 (tööversioon 06.10. 2014) eesmärgi 3, meetme 2 ettepanekute kohta*.

ALAEESMÄRK 2

Kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning inimeste heaolu parandamisele on kasvanud sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste osutamisega. Eesmärgini jõudmiseks on esialgselt sõnastatud kolm meedet:

1. **Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse mõistete täpsustamine ning nendega seotud (koostöö)võimalustest teavitamine** – defineeritakse mõisted sotsiaalne innovatsioon ja ettevõtlus, teavitatakse osapooli, soodustatakse valdkonnaülest koostööd ning jagatakse parimaid praktikaid sotsiaalsest ettevõtlusest.
2. **Kodanikuühenduste tegevusvõimekuse ja jätkusuutlikkuse parandamine** – toetatakse kodanikuühenduste võimekuse kasvu avalike teenuste pakkumiseks ning ühenduste omatulu suurendamiseks. Töötatakse välja sotsiaalse ettevõtluse arenguprogrammid, toetusskeemid ning viiakse need ellu. Tõstetakse sotsiaalse innovatsiooni alast võimekust. Toetatakse katseprojekte ning kaasatakse riskikapitali.
3. **Administratiivse keskkonna edendamine ja strateegilise toe pakkumine** – kujundatakse sotsiaalset ettevõtlust toetav õigus- ja maksukeskkond, töötatakse välja juhendmaterjale avalike teenuste delegeerimisest.

SOTSIAALNE, SEALHULGAS DEMOGRAAFILINE MÕJU

Meetmetes *Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse mõistete täpsustamine ning nendega seotud (koostöö) võimalustest teavitamine* ja *Kodanikuühenduste tegevusvõimekuse ja jätkusuutlikkuse parandamine* planeeritud tegevused avaldavad positiivset mõju inimeste käitumisele ja hoiakutele ning seeläbi ka tööturule. Sotsiaalse ettevõtluse arendamine ja juurutamine mõjutavad enim kindlate gruppide majanduslikku toimetulekut, sest on suunatud nende töövõime suurendamisele ning seeläbi ka nende majandusliku toimetuleku parandamisele.

MÕJU MAJANDUSELE

Meetmes *Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse mõistete täpsustamine ning nendega seotud (koostöö-) võimalustest teavitamine* planeeritud tegevustel on kaudne mõju riigi ettevõtluskeskkonnale. Sotsiaalne ettevõtlus oleks uus, seni praktiseerimata ettevõtluse vorm, mis realiseerumisel mõjutab kindlasti just alustavate sotsiaalsete ettevõtete tegevust. Sotsiaalne ettevõtlus võib puudutada ka klassikalisi ettevõtteid, kuigi valdav osa sotsiaalseid ettevõtteid tegelevad MTÜ või SA vormis. Meetme positiivsed mõjud majandusele avalduvad vaid juhul, kui viiakse ellu sotsiaalse ettevõtluse defineerimine ja täpsustamine koos sobitumisega tänapäevasesse ettevõtlusmaastikku ja kodanikuühiskonda.

Meetmes *Kodanikuühenduste tegevusvõimekuse ja jätkusuutlikkuse parandamine* planeeritud tegevustel on kaudne positiivne mõju riigi majandusele, sest tegemist on ettevõtlusega, mis ei ole suunatud kasumi maksimeerimisele ning uue ettevõtlusvormi alustamisega ei saa tekkivad ettevõtted suurt osakaalu Eesti ettevõtete üldarvust. Meetme tegevustega on ette nähtud sotsiaalse ettevõtluse toetusskeemid, mis mõjutavad positiivselt eelkõige alustavaid sotsiaalseid ettevõtteid. Meetmes planeeritud tegevused suurendavad sotsiaalsete ettevõtete võimekust kaasata kapitali finantsturgudelt. Samuti on tegevustega ette nähtud sotsiaalse innovatsiooni konkursid ja katseprojektide toetamine. Ette on nähtud ka tegevused, et tõsta kodanikuühenduste omatulu teenimise võimalusi, mis seni on jäänud tagasihoidlikuks. Mõju majandusele on väike kui rahastamisallikate mitmekesisus ei tulene omatulu teenimise arvelt. Sellisel juhul toimub rahaliste ressursside ümberpaigutamine, mitte lisandumine majanduskeskkonda. Meetmes *Administratiivse keskkonna edendamine ja strateegilise toe pakkumine* planeeritud tegevused avaldavad positiivset mõju ettevõtluskeskkonnale ja ettevõtete tegevusele. Meetmes on planeeritud sotsiaalset

ettevõtlust teotava õigus- ja maksukeskkonna kujundamine (sh maksuerisuste loomine). Mõju ulatus on väike, sest muudatused puudutavad marginaalset osa riigi ettevõtetest.

MÕJU LOODUSELE JA ELUKESKKONNALE

Alaeesmärgi kõigis meetmetes puudutatud sotsiaalne ettevõtlus pöörab kasumi teenimisest enam tähelepanu looduse säästmisele, kui seda nõuavad kehtestatud keskkonnareeglid. Loodust säästvate ettevõtete arvu suurendamine võib suurendada keskkonna heaolu.

MÕJU REGIONAALARENGULE

Meetmed *Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse mõistete täpsustamine ning nendega seotud (koostöö-) võimalustest teavitamine* ja *Kodanikuühenduste tegevusvõimekuse ja jätkusuutlikkuse parandamine* mõjutavad avalike teenuste kvaliteeti. Meetmes on planeeritud kvaliteedikriteeriumite, -standardite ja vormide ettevalmistamine avalike teenuste delegeerimiseks kodanikuühendustele ning nende rakendamiseks osapoolte teadlikkuse tõstmine.

Meetmes *Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse mõistete täpsustamine ning nendega seotud (koostöö-) võimalustest teavitamine* planeeritud tegevused on näiteks sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse alane kommunikatsioon, tõstmaks eri sihtrühmade arusaamist nende olemusest, väärtusest ja tulevikupotentsiaalist. Üheks sihtrühmaks on ka maakondlikes arenduskeskustes töötavad kodanikuühenduste konsultandid, lisaks sotsiaalsete ettevõtete toodete- teenuste võimalikud tarbijad ja vabatahtlikud, kes kõik jagunevad üle Eesti. Sestap avaldab see meede regionaalarengule positiivset mõju. Samuti aitavad meetme tegevused kaasa regionaalarengu strateegia eesmägi *Piirkondade tugevam sidustatus ja suurem arendusvõimekus* saavutamisele.

Meetmes *Kodanikuühenduste tegevusvõimekuse ja jätkusuutlikkuse parandamine* toodud tegevused puudutavad paljuski avalike teenuste delegeerimist kodanikuühendustele. Kuna kodanikuühendused kaasavad avalike teenuste osutamiseks vabatahtlikke ning 2013. a uuringu andmetel panustas kolmandik vabatahtlikest just kohaliku elu edendamise valdkonnas, avaldab meede mõju riigi regionaalarengule.

MÕJU RIIGIASUTUSTE JA KOHALIKU OMAVALITSUSE ASUTUSTE KORRALDUSELE NING AVALIKU SEKTORI KULUDELE JA TULUDELE

Meetmete *Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse mõistete täpsustamine ning nendega seotud (koostöö-) võimalustest teavitamine* ja *Kodanikuühenduste tegevusvõimekuse ja jätkusuutlikkuse parandamine* elluviimiseks on vajalik suurendada avalikus sektoris sotsiaalse innovatsiooni ja ettevõtluse alaseid pädevusi, et luua eeldused sotsiaalse innovatsiooni ja ettevõtluse mõistete defineerimiseks ja rakendamiseks Eesti õigusruumis. Meetmes on ette nähtud ametnike ja aktiivsete kodanike teavitamine sotsiaalsest ettevõtlusest ning ettevõtlusliigi potentsiaalsetest kasuteguritest. Toetatakse valdkondadeülest koostööd. Meede avaldab seeläbi mõju asutustevahelistele suhetele, sh riigiasutuste omavahelisele koostööle (kindlasti Sotsiaalministeerium, Siseministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ja Justiitsministeerium) ning riigi ja KOVide vahelisele koostööle.

KODAR 2015–2020 ettevalmistamise faasis on läbi viidud ja valmimisjärgus ka kohalike avalike teenuste osutamise koostööviiside alane uuring „Avalike teenuste delegeerimine vabaühendustele“ (Praxis 2014), mis annab ülevaate kohalike omavalitsuste ja kodanikuühenduste koostööst avalike teenuste pakkumisel, koondab ülevaate sotsiaalse innovatsiooni ja erinevate koostöövormide teoreetilistest alustest. Positiivne mõju avaldub seega eelkõige uute koostöövormide laialdasema kasutusele võtmisega ning paindlikkuse loomisega. Sotsiaalse innovatsiooni võtmekomponendiks on

võime kombineerida ja ära kasutada erinevate sektorite ja osapoolte individuaalseid võimeid ja tugevusi (sh kolmas sektor, suhted kogukondades, erasektor jne)[78].

Kodanikuühenduste tegevusvõimekuse ja jätkusuutlikkuse parandamine meetmes on planeeritud tegevused, et koostöös avaliku sektori ja kodanikuühendustega töötada välja ja viia ellu avalike teenuste arendamise arenguprogrammid. Meede avaldab seeläbi mõju asutustevahelistele suhetele, sh riigi, KOVide ning kodanikuühenduste vahelisele koostööle. Kuna sotsiaalse ettevõtluse puhul on tegemist uue ettevõtlusvormiga, tekib koolitusvajadus avalike teenistujate ja ametiasutuste töötajatel kodanikuühenduste võimekuse tõstmiseks, kes antud valdkonnaga peavad tegelema hakkama (ametnikud, kes koostavad toetusskeeme, nõustavad sotsiaalseid ettevõtteid).

Meede *Kodanikuühenduste tegevusvõimekuse ja jätkusuutlikkuse parandamine* mõjutab asutustevahelisi suhteid, sh koolid ja kodanikuühendused, aga kaudselt ka vastavate valdkondade ministeeriumite vahelisi suhteid. Muutuvad asutustevahelised suhted, sest õigus- ja maksukeskkonna kujundamine peab toimuma erinevate ministeeriumite, ettevõtete ja kodanikuühenduste koostöös. Väljakujundatud õigus- ja maksukeskkond võib suure tõenäosusega kaasa tuua muudatusi asutuste töökorralduses ja ülesannetes (nt Maksu- ja Tolliamet, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, kohtud, maakondlikud arenduskeskused). Töökorralduse muutmusi järel võivad muutuda ka nõuded personali kvalifikatsioonile ja pädevustele, kuid see on pigem kaudne mõju.

HINDAMATA MÕJUD

Alaeesmärgil puudub mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele.

ALAEESMÄRK 3

Võimekad kodanikuühendused, kellel on piisavad ressursid arenguks ja mõjusaks tegutsemiseks. Eesmärgini jõudmiseks on esialgselt sõnastatud kolm meedet:

1. **Kodanikuühenduste mõju ja arengut toetavate tugiteenuste ning arenguprogrammide tagamine –** toetatakse rahaliste vahenditega kodanikuühenduste mõju suurendamist, nende institutsionaalse mõju parandamist ning arenguvajadustega tegelemist. Korraldatakse koolitusi ja pakutakse nõustamist. Analüüsitakse kodanikuühiskonna tegevust ja arenguid, kogutakse ning avalikustatakse statistikat. Toetatakse üleriigiliste kodanikuühiskonna sündmuste korraldamist.
2. **Vabatahtlike kaasatuse parandamine –** tunnustatakse vabatahtlike ja kodanikuühenduste tegevust. Kujundatakse vabatahtlikku tegevust toetav õiguskeskkond, jätkatakse teavitust vabatahtlikust tegevusest ning toetatakse tugikeskuste võrgustikku vabatahtlike vahendamiseks ja nõustamiseks.
3. **Kodanikuühenduste suutlikkuse parandamine koguda mõjusaks tööks vajalikke ressursse –** luuakse annetusi koguvate kodanikuühenduste võrgustik ja kujundatakse tegevused annetuste, heategevuse ja filantroopia edendamiseks. Kujundatakse annetuste suuruse ja kogumahu suurendamist teotav õiguskeskkond. Arendatakse kodanikuühenduste omatulu teenimise võimekust ning tõstetakse nende kommunikatsiooni võimekust.

[7] Lauritzen, J. R. K. (2013). *Social innovation in Local Government – Experiences from Denmark.* Danish Technological Institute. Kättesaadav: http://tepsie.eu/images/documents/socialinnovationinlocalgovernment.pdf.

[8] Poliitikauuringute keskus Praxis (2014, ilmumisel). *Avalike teenuste delegeerimine vabaühendustele.*

SOTSIAALNE, SEALHULGAS DEMOGRAAFILINE MÕJU

Meetmes *Kodanikuühenduste mõju ja arengut toetavate tugiteenuste ning arenguprogrammide tagamine* on planeeritud kodanikuühenduste koolitamise ja nõustamisega seotud tegevused. Seetõttu avaldab meede positiivset mõju ka inimeste arengule, sest suurendab nende teadmiste hulka. Ühenduste juhtide areng ning kompetentside tõstmine on oluliseks eelduseks kogu arengukava eesmärkide saavutamisel, sest suurendab võimalike riskide maandamise kaudu ühenduste tegutsemisvõimet.

2013. aasta jooksul osales vabatahtlikus tegevuses kokku 31% Eesti elanikkonnast, mis on sarnane Euroopa Liidu keskmisega (29%). Veerand elanikkonnast on seejuures teadlikud vabatahtlikud[9]. Meetme *Vabatahtlike kaasatuse parandamine* tegevused on ühelt poolt suunatud teadlike vabatahtlike motivatsiooni hoidmisele ja tugevdamisele, teiselt poolt vabatahtlike tegevust toetava õiguskeskkonna kujundamisele ja teavitusele, et seeläbi suurendada uute vabatahtlike liitumist. Meetme mõju saab mõõta teadlike vabatahtlike osakaalu järgi kogu elanikkonnast.

Meetme *Vabatahtlike kaasatuse parandamine* tegevustega suurendatakse vabatahtlike arvu. 2014. aasta „Eesti elanikud siseturvalisust toetavast vabatahtlikust tegevusest: teadlikkus ja usaldus 2013/2014“ uuringus toodi olulisima takistusena siseturvalisuse vabatahtlikus tegevuses mitteosalemise põhjusena välja vähest vaba aega. Seetõttu on meetme positiivse mõju realiseerumiseks oluline välja selgitada elanike grupid, kellel on vaba aega. Täna on keskmine vabatahtlik tööealine eesti keelt kõnelev lasteta naine[10].

Meetmega *Kodanikuühenduste suutlikkuse parandamine koguda mõjusaks tööks vajalikke ressursse* soovitakse edendada annetamist, heategevust ja filantroopiat. Annetamine annab suurepärase võimaluse väljendada oma isiklikke väärtusi ja kohustusi. Annetajad väärtustavad neid suhteid ja sidemeid, mis neil annetamisel tekivad. Ka siis kui annetamine on ainult ülekanne Internetis, saavad nad teada uutest ettevõtmistest, nende maailmapilt avardub ja õpivad tundma inimesi, kellega nad muidu ilmselt poleks kunagi kohtunud. Seega, kuigi filantroopia toetab eelkõige teiste poolt tehtud tööd, on selles ka element, mis aitab muutuda neil, kes annetavad – nende rahulolu, eneseteadlikkus ja õnn on peamised tulemused, mida annetamise annetajale annab[11]. Annetamine vajab annetajapoolset head, sihipärast ja läbimõeldud tegutsemist. Hea annetaja võtab annetamist kirega; ta soovib toetada häid algatusi ja tublisid ühendusi, kelle tegevusel on tõeline mõju. Hea annetaja usub, et innovaatiline lähenemine annetamisele toob kaasa paremaid tulemusi[12]. Seetõttu on positiivse mõju avaldumiseks oluline süsteemi arendamisel toetuda ühiskonnas juurdunud väärtustele.

MÕJU RIIGI JULGEOLEKULE JA VÄLISSUHTLUSELE

2013. aastal panustas 13% vabatahtlikest korrakaitse ja sisejulgeoleku valdkonda, sh päästetegevuse valdkonda. Siseturvalisuse valdkonnas kehtivad vabatahtlikus tegevuses osalemiseks kvalifitseerumistingimused (tervisekontroll, kuritegeliku tausta puudumine), seetõttu vabatahtlike

[9] Poliitikauuringute keskus Praxis (2013). *Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis 2013*. Kättesaadav: http://www.kysk.ee/failid/File/Uuringud/Vabatahtlik_tegevus_faktileht_est.pdf.

[10] Poliitikauuringute keskus Praxis (2011). *Väärikaks ja õnnelikuks: annetamise analüüs ja soovitused.* Kättesaadav: http://www.kysk.ee/failid/File/Uuringud/Analuusiraport_Vaarikaks_ja_onnelikuks_annetamise_analuus_ja_soovitused_analuusi_teostaja_Poliitikauuringute_Keskus_PRAXIS.pdf.

[11] Gastrow, S. (2011). *Philanthropy to Serve as the Engine Room of Social Change.* Kättesaadav: http://www.ngopulse.org/article/philanthropy-serve-engine-room-social-change.

[12] *Tactical Philantropy*.

arvu suurendamine toimub läbi seadusandluse ja vabatahtlikele sätestatud nõuete ülevaatamise ja vajadusel muutmise läbi. Meetme *Vabatahtlike kaasatuse parandamine* tegevuste elluviimisel on võimalik laiendada ka vabatahtlike ringi, kes saavad panustada siseturvalisuse tagamisse. Antud meetmega saavutatavad tulemused kattuvad siseturvalisuse arengukava (STAK) 2015–2020 programmi *Turvalisemad kogukonnad* püstitatud eesmärkidega. STAKis soovitakse samuti suurendada vabatahtlike kaasamist kogukonna turvalisuse tagamises.

Meetmes *Kodanikuühenduste suutlikkuse parandamine koguda mõjusaks tööks vajalikke ressursse* planeeritud tegevused võivad avaldada negatiivset mõju riigi julgeolekule. Annetuste praktika suurendamisega suureneb ka risk annetustega seotud maksupettuste esinemiseks, mistõttu süsteemi väljaarendamisel on oluline läbi mõelda vähese halduskoormusega maksupettuste avastamine. Annetuste kultuuri süvendamine ilma läbipaistva järelvalvemehhanismi loomiseta suurendab võimalust rahaliselt toetada Eesti julgeolekut ohustavaid ühendusi[13].

MÕJU MAJANDUSELE

Vabatahtliku tegevuse majanduslik väärtus Eestis on ligikaudu 1% sisemajanduse kogutoodangust (SKTst). Soomes on vastav näitaja 2,72%. Keskmine vabatahtlik teeb 63 tundi tasuta tööd ühiskonna heaks aastas. Meetmes planeeritud tegevused omavad seega positiivset mõju riigi majandusele palgakulude vähenemisega[14].

Kodanikuühenduste omatulu suurendamist toetava õiguskeskkonna loomine, erinevate finantseerimisallikate leidmine suurendab kodanikuühenduste võimekust. Kasvab huvi ja vajadus ärisektori kaasamise järele. Annetuste suurendamine läbi toetava õiguskeskkonna kujundamise võib vähendada maksutulude laekumist, mõjutades seeläbi negatiivselt riigi eelarvet. Samas võivad kogutud annetuste abiga osutatud teenused või soetatud tooted vähendada ühiskonna probleeme kui viiakse ellu arengukava meetmed tervikuna ning kodanikuühenduste suutlikkus ühiskonna valupunkte lahendada suureneb.

MÕJU LOODUSELE JA ELUKESKKONNALE

Meetmes *Vabatahtlike kaasatuse parandamine* planeeritud tegevustel on positiivne mõju keskkonnale. 2013. aastal panustas 37% vabatahtlikest keskkonnakaitse, loodushoiu ja säästva eluviisi valdkonda. Olulist mõju on sellele avaldanud näiteks „Teeme Ära“ kampaaniad, mille toimumist ka Siseministeeriumi haldusalas asutatud SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital toetanud on.

MÕJU REGIONAALARENGULE

Meetmes *Kodanikuühenduste mõju ja arengut toetavate tugiteenuste ning arenguprogrammide tagamine* on kavandatud kohaliku omaalgatuse programmi jätku ja arendamist kohaliku arengu ja kogukondade elujõulisuse, maakondlike katuseorganisatsioonide ning maakondlike ühisprojektide toetamiseks. Meede aitab kaasa regionaalarengu strateegia eesmägi *Piirkondade tugevam sidustatus ja suurem arendusvõimekus* saavutamisele.

2013. aastal panustas 33% vabatahtlikest just kohaliku elu edendamisse. Meetmes *Vabatahtlike kaasatuse parandamine* planeeritud tegevused avaldavad seeläbi positiivset mõju riigi regionaalarengule.

[13] Kaitsepolitseiamet (2014). *KAPO aastaraamat 2014*.

[14] Poliitikauuringute keskus Praxis (2013). *Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis 2013*. Kättesaadav: http://www.kysk.ee/failid/File/Uuringud/Vabatahtlik_tegevus_faktileht_est.pdf.

MÕJU RIIGIASUTUSTE JA KOHALIKU OMAVALITSUSE ASUTUSTE KORRALDUSELE NING AVALIKU SEKTORI KULUDELE JA TULUDELE

Meetmes *Kodanikuühenduste mõju ja arengut toetavate tugiteenuste ning arenguprogrammide tagamine* planeeritud tegevustel on oluline osa koolitamisel ja teabe levitamisel, kus on oluline roll kodanikuühiskonna võrgustikel[15]. Nõu ja abi said kodanikuühendused 2010. aastal kõige rohkem tuttavate ja sõprade käest, aga ende järel teistelt ühendustelt (49% MTÜdest ja 57% SAdest) ning katuseorganisatsioonidelt (vastavalt 29% ja 23%). Meetme tegevused toetavad võrgustumist ning avaldavad seeläbi positiivset mõju erinevate asutuste ja ühingute koostööle ning nendevahelisele suhtlusele. 2013. aastal puudusid püsivad koostöösuhted 26% MTÜdest[16].

Meetmes *Vabatahtlike kaasatuse parendamine* on planeeritud üleriigilise vabatahtlike ja kodanikuühenduste tegevuste tunnustamine ning senisest efektiivsem teavitustöö. Seeläbi mõjutab meede asutuste ülesandeid ja töökorraldust, sh asutuste töökoormust (ülesannete hulka, iseloomu), samuti võib meede mõjutada töökorraldust ning teenuste osutamise võimet. Meetme elluviimisel on oluline hinnata vabatahtlike kaasamisega tekkivat kasu võrreldes asutuse võimaliku suureneva töökoormusega.

Meetmes *Kodanikuühenduste suutlikkuse parandamine koguda mõjusaks tööks vajalikke ressursse* on planeeritud tegevused, et edendada annetuste, heategevuste ja filantroopia edendamise võrgustiku loomist ning tegevuste kujundamist annetuskultuuri ja annetamist soodustava keskkonna edendamiseks, arendustegevuste algatamiseks. Meetme eesmärkide täitumisel on positiivne mõju avaliku sektori kuludele. Meede mõjutab mittetulundussektori rahastamist ja finantseerimist riigi poolt – võimalik on riigipoolse rahastuse vähendamine alternatiivsete rahastamise allikate korral, säilitades ühenduste tööks vajaliku majandusliku kindluse. Rahastamise läbipaistvuse suurendamine võib tähendada tööülesannete muutumist või lisandumist nii toetuste andjatele kui ka maksu- ja tolliametil.

[15] Lagerspetz, M. (2014). *Ekspertarvamus kodanikuühiskonna arengukava aastateks 2015–2020 (tööversioon 06.10. 2014) eesmärgi 3, meetme 1 ettepanekute kohta*.

[16] Poliitikauuringute keskus Praxis ja Kodanikeühiskonna Uurimis- ja Arenduskeskus (TLÜ RASI) (2008). *Kodanikuühenduste riigieelarvelise rahastamise analüüs (2006-2007). Lõppraporti II osa.* Kättesaadav: http://tanelkarp.ee/praxis/wp-content/uploads/2014/03/2008-Kodanikuuhenduste-riigieelarveline-rahastamine-II-osa.pdf.